

UNIKALUSIS VILNIUS

VAIZDŲ KAITA

UNIKALUSIS VILNIUS

VAIZDŲ KAITA

Vilnius, 2016

ISBN 978–5–415–02381–3

UDK 77.04(474.5)(084)

Un21

SUDARYTOJAS
Vytautas V. Petrošius

FOTOGRAFIJOS EKSPERTAS
Kęstutis Stoškus

FOTOGRAFAS
Erikas Skardžius

REDAKTORĖ
Agnė Puzauskaitė

DAILININKĖ
Deimantė Rybakovienė

Maketuotojas
Ernestas Vinickas

©Leidykla VAGA, 2014

FOTOGRAFIJŲ ALBUMO RĖMĖJAI

Padėkos žodis

Sumanymas sukurti ir išleisti fotografijų albumą „Unikalūs Vilnius. Vaizdų kaita“ kilo iš didžiulio noro įteikti dovaną mylimam miestui Vilniui, kuriame augome, mokėmės, kūrėme savo ir šalies gerovę.

Dėkoju likimui už visus sutiktus žmones, kurie entuziastingai prisidėjo prie šio projekto, mūsų kūrybinei grupei negailėjo vertingų patarimų bei pasidalino per daugelį metų sukauptomis senojo Vilniaus nuotraukomis. Tad noriu nuoširdžiai padėkoti žmonėms, kurie padėjo šiai vizijai tapti realybe:

Stanislovui Žvirgždui	Jolantai Gužaitėi-Kvintus
Kęstučiui Stoškui	Ramūnui Masteikai
Erikui Skardžiui	Sauliui Pilinkui
Birutei Kulnytei	Jonui Staseliui
Juliui Sasnauskui	Lietuvos Nacionaliniam muziejui
Vytautui Šaikui	Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekai
Dainiui Raupeliui	Lietuvos valstybės istorijos archyvui
Petrui Rutkauskui	Trakų istorijos muziejui
Gediminui Juciui	Lietuvos dailės muziejui
Ritai Bartkevičienei	Valstybiniam Vilniaus Gaono žydų muziejui
Margaritai Matulytei	Vilniaus universiteto bibliotekai
Jūratei Gudaitei	

VYTAS V. PETROŠIUS,
fotografijų albumo sudarytojas

Vilniaus vaizdų kaita

Vilniaus miestas, kaip ir bet kuris kitas civilizacijos darinys, bėgant amžiams keičiasi, nyksta ir vėl atsikuria. Miesto veidą ne kartą keitė karai, okupacijos, gaisrai ir kitos negandos. Žvelgiant į dar nuo 1860 m. fotografijose užfiksuotą unikalią Vilniaus architektūrą, bendrus miesto vaizdus, panoramas, gyvenamąją aplinką ir daugybę kitų siužetų, mūsų dienomis akivaizdžiai, ypač palyginus su nūdienos fotografijomis, galime įsitikinti, kaip per tą laiką pasikeitė miestas. Carinės okupacijos metais miestas išgyveno ne vieną naikinimo laikotarpį. Įrengiant karinę tvirtovę Katedros aikštėje buvo nugriauti visi pastatai: Pilies vartai, vandens malūnas, Vilniaus pilies teismo kanceliarija, mūrinės krautuvėlės ir kt. Norėta ir Katedrą su varpine nugriauti. Be to, mieste buvo nugriauta keliolika bažnyčių (beveik visi griovimai užfiksuoti J. Čechavičiaus fotografijose), kitos – paverstos cerkvėmis, pastatyti trys paminklai – Jekaterinai II, Muravjovui–Korikui ir Aleksandrui Puškinui (1915 m. prie miesto priartėjus vokiečių kariuomenei visi išvežti į Rusiją). Senamiestis tos okupacijos metais nukentėjo mažiausiai. Daugiausia Vilniaus vaizdų nuo seniausių laikų laikotarpio, po Antrojo pasaulinio karo, sukaupė Vladas Drėma albume „Dingęs Vilnius“. Gaila, kad nesinaudojo fotografijomis.

Po Pirmojo pasaulinio karo miestas nebuvo taip smarkiai sugriautas, kaip praūžus Antrojo pasaulinio karo audroms. Žymiausias Vilniaus vaizdų fotografas Janas Bulhakas net trejetą kartų nuo 1910 iki 1944 m. užfiksavo Vilniaus vaizdų kaitą. Remiantis jo fotografijomis galime nesunkiai atsekti miesto veido pasikeitimus. Galima teigti, kad didžiausi pokyčiai mieste įvyko Antrojo pasaulinio karo pabaigoje ir pokaryje. 1944 m. Vilnių daug kartų bombardavo sovietinė aviacija, o tų metų liepos 6–10 d. šturmuojant miestą, jį griovė ir sunkioji artilerija, ir tankai, ir kita karo technika. Visa tai užfiksavo Janas ir Janošas Bulhakai (fotografijų albumas „Vilnius. 1944“), palikę neginčijamą įrodymą, kaip senasis miestas buvo suniokotas po karo. Ištisos miesto gatvės – Rūdininkų, Vokiečių, Pilies, Vilniaus ir kitos nukentėjo labiausiai. Pokaryje ilgą laiką stūksojo išdegusių namų sienos, kol neprasidėjo dar vienas didysis niokojimas. Buvo nugriauti atstatymui tinkami (sprendžiant iš J. Bulhako 1944 m. fotografijų) pastatai, o jų vietoje, pvz., Vokiečių gatvėje per visą jos ilgį suręstas stalininės architektūros monstras. Nepasigailėta ir Senosios sinagogos, ir kitų žydų geto pastatų. XX a. šeštajame dešimtmetyje mieste atsirado keliolika senamiesčių nebūdingų, išdidžiai skverais vadintų, tuščių plotų Rūdininkų, Pilies ir kitose gatvėse. Buvo ketinta Vil-

niaus senamiestį perkirsti ir dviem plačiais prospektais: vienas, nutiestas Vilniaus, Vokiečių, Aušros Vartų gatvėmis, turėjo sujungti Ukmergės ir Molėtų kelius su Minsko plentu, o kitas – vedantis Trakų, Dominikonų ir Universiteto gatvėmis, būtų sujungęs Kauno kelią su Antakalniu. Tik per stebuklą Vilniui pavyko – ne visi planai buvo įgyvendinti.

Mūsų dienomis Jano Bulhako žodžiai apie Vilnių iš jo knygos „Vilniaus peizažas“ (1936 m.) įgauna kitą, naują prasmę: „Vilnius skambina, groja ir gieda bažnyčių bokštais, šypsosi sodų žiedais, raudonuoja stogų čerpėmis, žavi kalvų žaluma ir upių skaidrumu, suvirpina kiekvieną sugėbančią mylėti širdį. Pranašiskai, skardžiai gaudžia Vilniaus varpai: buvome, esame, būsime!..“ Tad, ar mes, po visų negandų išlikusio ir naujam gyvenimui prisikėlusio Vilniaus paveldėtojai, galime nemylėti mūsų unikalaus kunigaikščių miesto.

Vilnių mylintis,
fotografas STANISLOVAS ŽVIRGŽDAS

The Changing Face of Vilnius

Like all other aspects of civilisation, over the years the city of Vilnius has changed, disappeared and reemerged. Its appearance has been affected several times by wars, foreign occupations, and other misfortunes. From 1860 up to the present, many aspects of it have been preserved in photographs, portraying general views, the skyline, the unique architecture and the living environment, and by comparing these to modern photographs, we can determine how the city has changed over time. During its occupation by the Russian Empire, Vilnius was subjected to several waves of destruction. The buildings in Cathedral Square, including the gates to the castle, a water mill, the royal court, shops and other buildings, were demolished when a military garrison was set up. A plan was even developed to demolish the cathedral and its bell tower. In addition, several of the city's Catholic churches were destroyed (in most cases, their demolition was recorded in photographs by Jozef Czechowicz). Others were converted into Russian Orthodox churches. Three monuments were put up, to Catherine II, Mikhail Muravyev ('The Hangman') and Alexander Pushkin. (All were taken to Russia in 1915, as the German army approached.) The quarter that suffered the least during this period was the Old Town. Many views, from olden times up to the Second World War, have been preserved in Vladas Drėma's book 'Disappeared Vilnius'. It is only unfortunate that he did so without the aid of photography.

The city was more affected in the aftermath of the Second World War. Jan Bulhak, its best-known photographer, recorded its development three times between 1910 and 1944, and it is easy to trace the changing face of the city by looking at these photographs. The greatest upheavals clearly took place at the end of the Second World War, and in the postwar period. In 1944, it was bombed many times by Soviet planes, and between 6 and 10 July, heavy artillery, tanks and other weaponry also caused severe damage. All this destruction was recorded by Jan and Janosz Bulhak in their book *Vilnius. 1944*, which offers incontrovertible evidence of the damage that was inflicted after the war. Entire streets, such as Rūdininkų, Vokiečių, Pilies and Vilniaus streets, were very badly affected.

After the war, the charred walls of buildings remained standing for some time, before another great wave of destruction began. Intact structures (as is evidenced by the photographs that Bulhak took in 1944) were demolished, and new buildings appeared in their place. A monster of Stalinist architecture was erected along the entire length of Vokiečių Street.

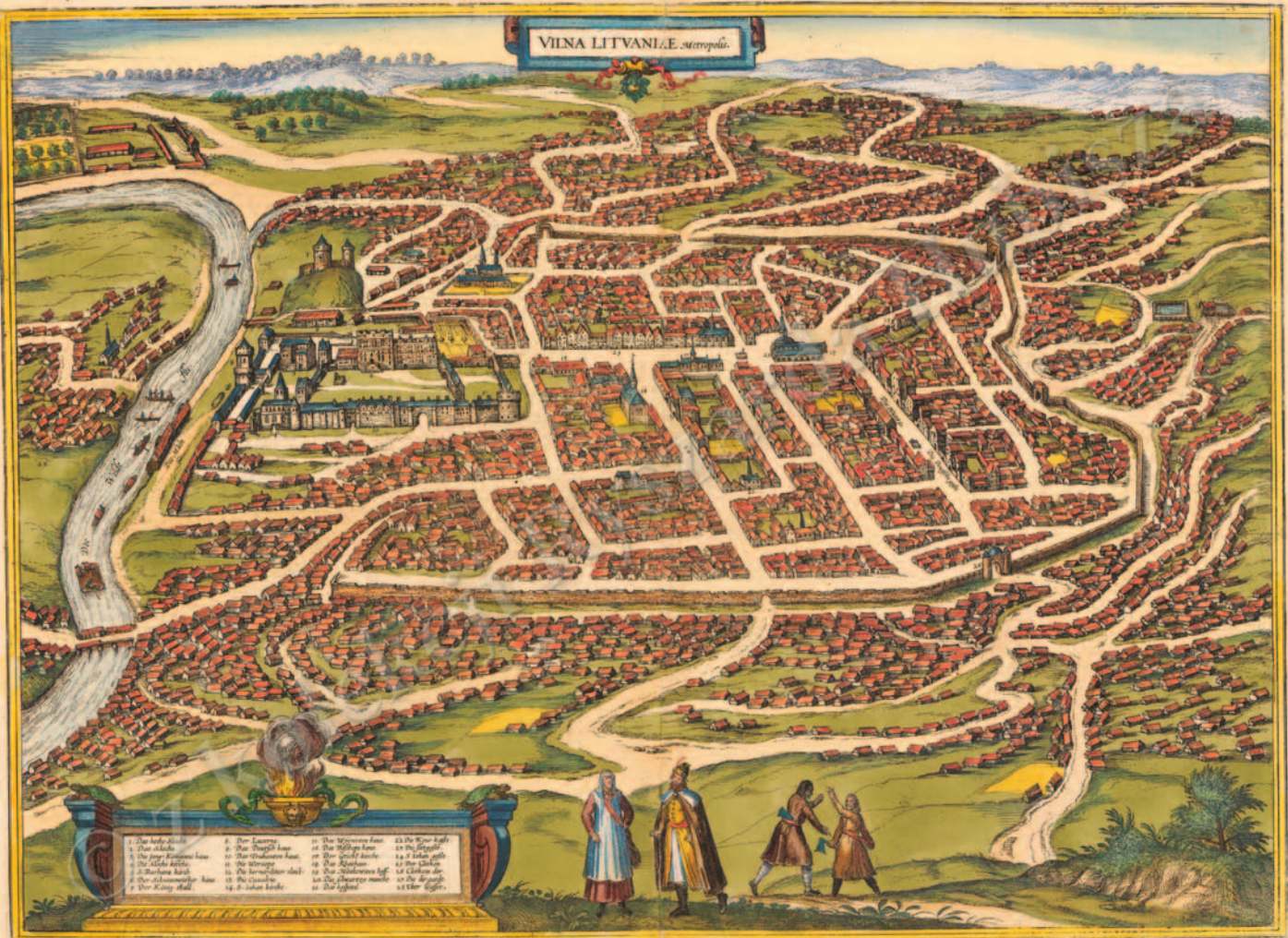
No mercy was shown to the old synagogues, or to other buildings of the Jewish ghetto. In the 1950s, several alien spaces, which are pompously called 'squares' today, appeared on vacant lots in the Old Town, on Rūdininkų, Pilies and other streets. There was a plan to carve up the Old Town with two wide avenues. One was to merge Vilniaus, Vokiečių and Aušros Vartų streets, in order to link the roads to Ukmergė and Molėtai with the road to Minsk. The other was to combine Trakų, Dominikonų and Universiteto streets, in order to join Antakalnis with the Kaunas road. It was only by a miracle that these plans were not implemented.

Nowadays, Jan Bulhak's words about Vilnius in his 1936 book 'The Vilnius Cityscape' take on a new meaning: 'Vilnius beckons, plays and prays with its church towers; the flowers in its gardens smile; the red roof tiles, the charming greenery of its hills, and the clarity of its rivers, enchant all of us who are capable of feeling with the heart. The bells of Vilnius hum sonorously and prophetically: This is how we were, how we are, and how we will always be!' And so, after all the trials and tribulations, we, the inheritors of the new, revived Vilnius, cannot fail to love our unique royal city.

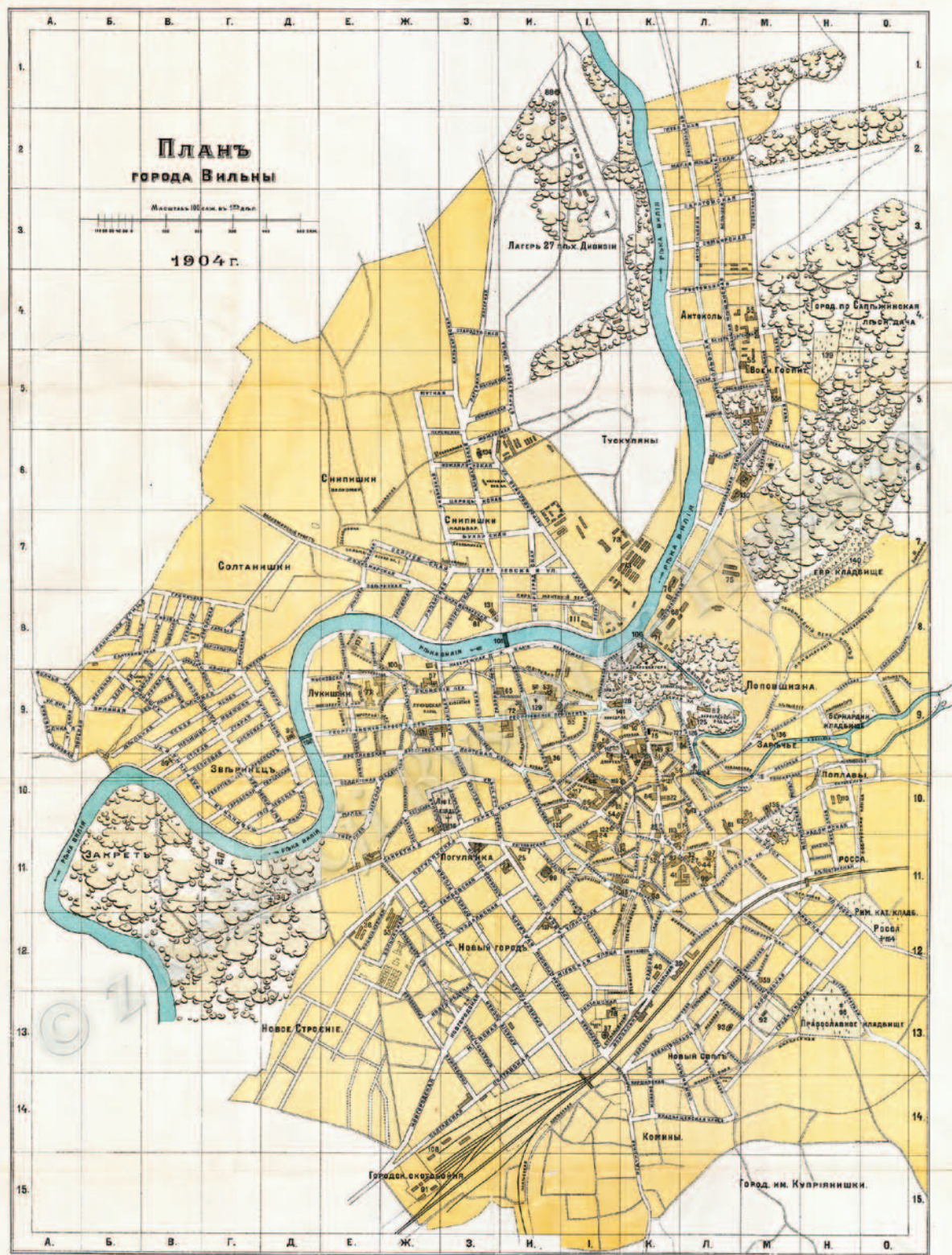
With love for Vilnius,
STANISLOVAS ŽVIRGŽDAS, photographer

Vilna

1581

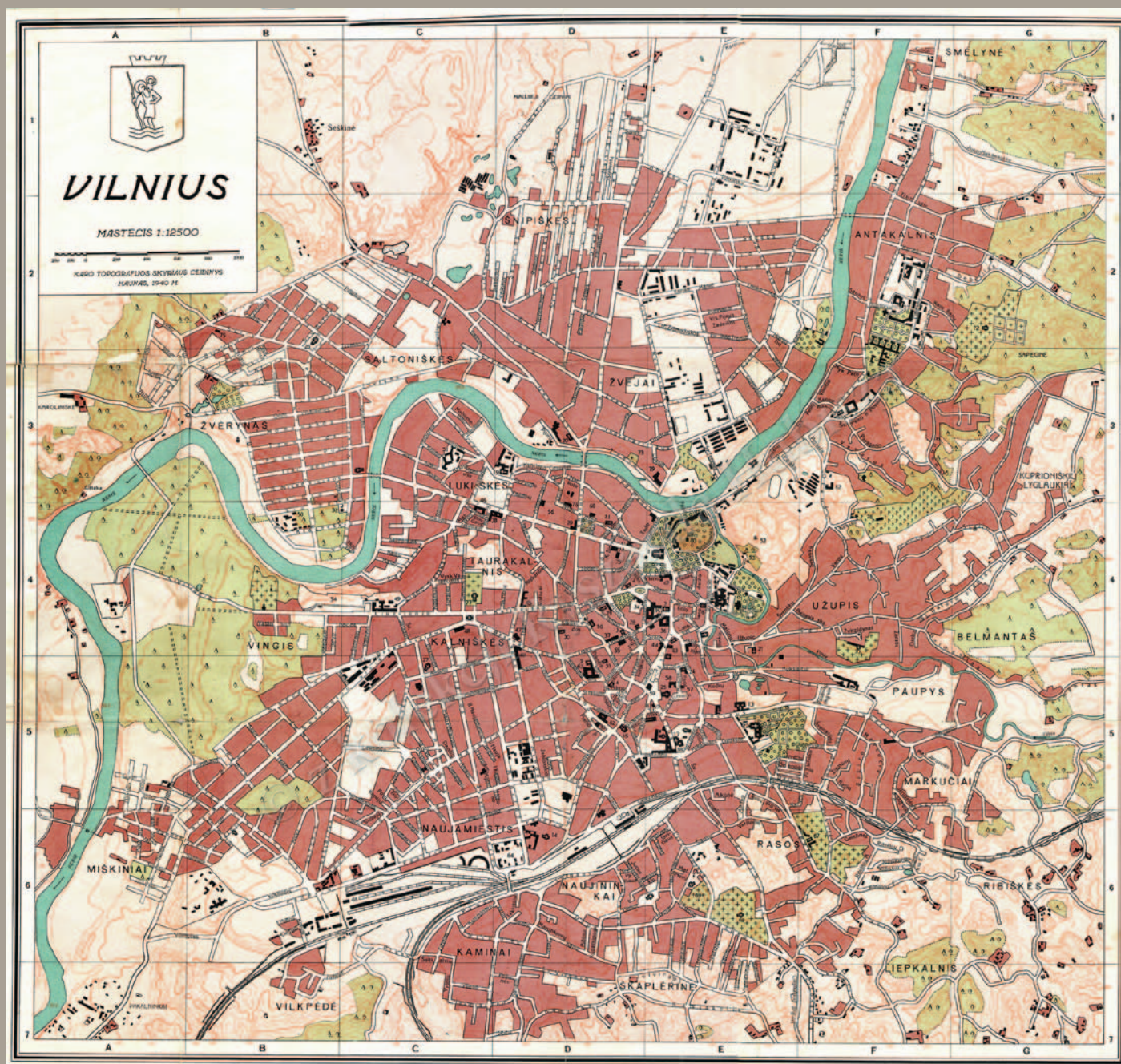
Vilniaus miesto planas, 1581

Vilniaus miesto
planas, 1904

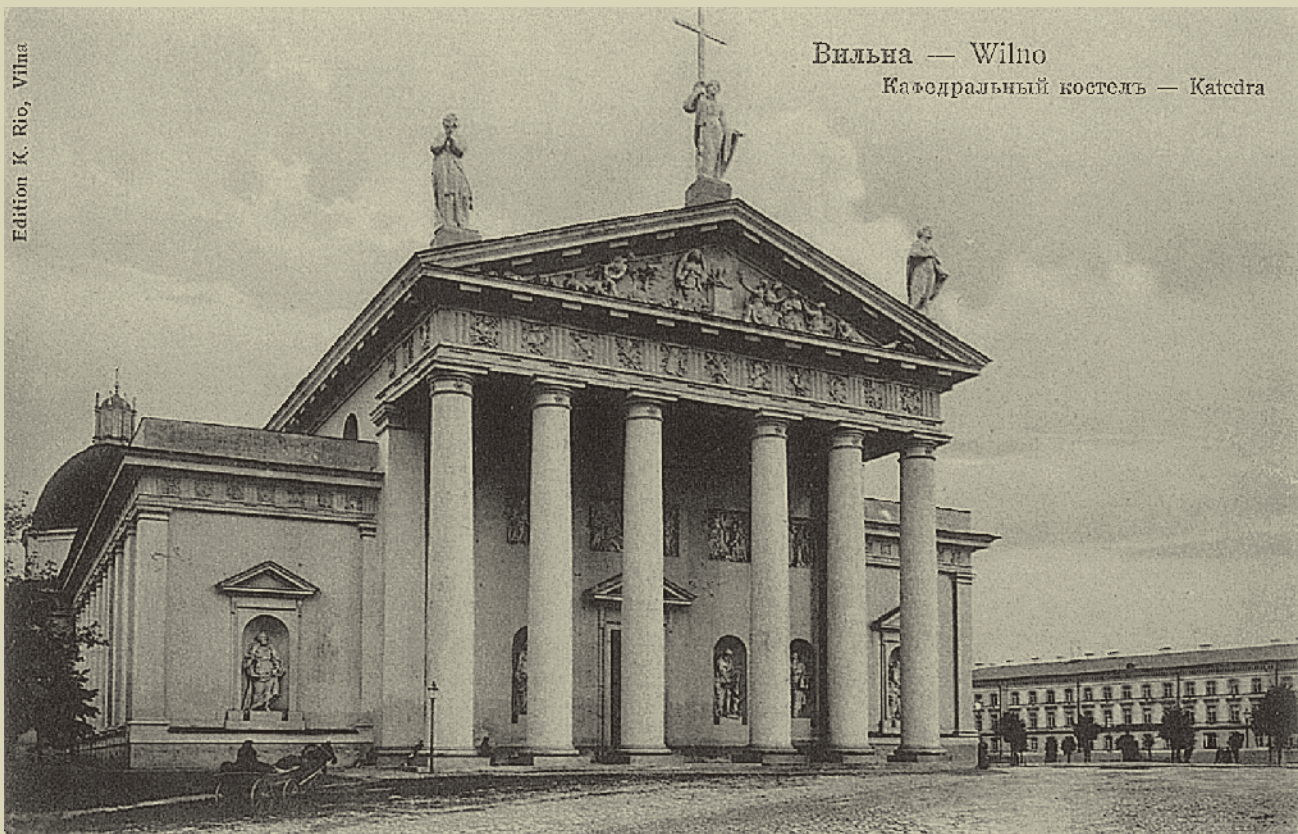
Vilnius miesto planas, 1921

Vilniaus miesto planas, 1940

Vilniaus Katedra, 1898–1899

Vilniaus Katedra, 2014

Вильна — Wilno
Кафедральный костелъ — Katedra

Vilniaus Katedra, 1906

Vilniaus Katedra, 2014

WILNO.

Ulica Królewska.

Karališkoji (dabar Barboros Radvilaitės) gatvė, 1931–1939

Barboros Radvilaitės gatvė, 2014

Didžiosios (dabar Pilies) gatvės pradžia, Stanislovas Filbertas Fleury, apie 1900

Pilies gatvė, 2014

„Vilnius skambina, groja ir gieda bažnyčių bokštais, šypsosi sodų žiedais, raudonuoja stogų čerpėmis, žavi kalvų žaluma ir upių skaidrumu, suvirpina kiekvieną sugebančią mylėti širdį. Pranašiška, skardžiai gaudžia Vilniaus varpai: buvome, esame, būsimė!..“

Bulhakas, 1936

“Vilnius beckons, plays and prays with its church towers; the flowers in its gardens smile; the red roof tiles, the charming greenery of its hills, and the clarity of its rivers, enchant all of us who are capable of feeling with the heart. The bells of Vilnius hum sonorously and prophetically: This is how we were, how we are, and how we will always be!..“

Bulhak, 1936

